

ואם אין הבעל, שמת, (17) נותן דמי ולדות ליורשיו.

ואם אין האשה, שמתה, נותן את הנזק והצער ליורשיה.

ואם היתה האשה שפחה, ונשתחררה, ונישאה לעבד משוחרר ונתעברה הימנו, (18) ויצאו ילדיה, (19) ומתו שניהם, והרי אין להם יורשים, היות שעבד משוחרר כ"קטן שנולד" בלי משפחה הוא —

כופר יושט עליו", הרי שלא חייבה התורה אלא כשהמית, ולא די באמדוהו למיתה. (15)

ומקשינן: וכי רק גבי כופר אמר רבי עקיבא שאין הבעל יורשה, ואילו בנזקין שנתחייב לאשה ומתה, לא אמר רבי עקיבא שאין הבעל יורשה! ?

והתניא: מי שהכה את האשה, ויצאו ילדיה, הרי זה נותן נזק וצער של חבלת האשה (16) לאשה —

ואילו את דמי ולדות הוא נותן לבעל.

כשמפלת על ידי הכאה, יותר מאשר אשה היולדת בזמנה, אבל ריפוי אין היא צריכה בגין ההפלה יותר מאשר אילו היתה יולדת בזמנה, וגם אינה מתבטלת ממלאכה יותר משאר יולדת. ומה שלא שנתה הגמרא שהוא משלם לה בושת, הוא משום שפשוטו של מקרא בפרשת דמי ולדות הוא, שלא נתכוין לאשה, ולדעת רבי שמעון לקמן פו א, אם נתכוין לבייש את זה ובייש את זה, אינו חייב בבושת.

17. אם הכוונה שמת אחר החבלה או לפני, ראה ברש"ש בתחילת העמוד הבא.

18. ועדיין לא נולדו להם ילדים אחרים; וכן בגר וגיוורת.

19. נתבאר על פי רש"י; והסכימו לזה התוספות, אף שלשון "היתה שפחה ונשתחררה", משמע יותר שיצאו ילדיה בעוד שהיתה שפחה.

וביאר התוספות, שלכך שנתה הברייתא לשון זו, ולא "היתה משוחררת", משום דבהכרח כשאין לה בנים אנו עוסקים, שאם לא כן הרי יש לה יורשים, ולכן שנינו "ונשתחררה" דמשמע שזה מקרוב נשתחררה, ועדיין אין לה ילדים, וכן כתב רש"י לקמן מט א.

ראוי גמור, אם כן יש לדון שבכור יטול בזה פי שנים, כי אף שאינו נוטל פי שנים בראוי, מכל מקום הרי כופר אינו ראוי גמור [ראה שם בד"ה והנה לא, שפלפל בזה]; אבל לפי מה שפירש הוא, ודאי שאינו נוטל פי שנים, כי אינה יורשה כלל.

וכתב שם בד"ה אך, דלכאורה לשון סוגייתנו דקרי ליה "ראוי" לא משמע כן, וראה מה שיישב; [ולפי שיטתו תיקשי עוד עיקר קושיית הגמרא, שהקשתה על רבי עקיבא — משאר ירושות, והרי לפי דבריו יש לומר, שאם כי סובר רבי עקיבא שבכל מקום הבעל יורש את אשתו, מכל מקום בכופר שאינו דין ירושה כשאר ירושות אלא זכות שזיכתה התורה ליורשי המת בכופר, בזה מיעטה התורה את הבעל].

15. לשון רש"י בד"ה והמית, הוא: "שור אינו בסקילה עד שימות הניזק, דכתיב והמית איש והשור יסקל"; ומשמע מדברי רש"י, שעיקר הלימוד הוא לענין סקילה, ומה שאינו משלם כופר הוא תוצאה מזה, וצריך תלמוד.

16. ביאר התוספות את הטעם שנקטה הברייתא רק נזק וצער, ולא ריפוי ושבת, שהוא משום שרגילות היא שמצטערת יותר וגם נפחתים דמיה

עסקינן, (2) ולכן זוכים קרוביה בנזק ובצער; אבל אם יש לה בעל, הוא קודם לקרוביה לזכות בהם.

אמרי בני הישיבה להקשות על תירוצי זה:

גרושה נמי, תפלוג (3) בדמי ולדות!

כלומר, אם בגרושה עוסקת הברייטא, אם כן למה זוכה בעלה שגירשה בדמי הולדות, והרי התורה אומרת "כאשר ישית עליו בעל האשה", וזה אינו בעל האשה, שהרי גירשה; ואם הוא אינו זוכה בהם, תזכה היא בדמי הולדות! (4)

מג-א **או** שהיתה היא גיורת שנישאה לגר, ונתעברה הימנו, ויצאו ילדיה, ומתו שניהם, והם "כקטן שנולד", שאין להם יורשים –

זכה המכה במה שבידו, ואינו נותן כלל דמי ולדות ונזק וצער; ומשום שכל מה שיש למשוחרר ולגר הרי הוא הפקר, והוא הראשון לזכות בהם. (1)

ותיקשי: למה זוכים יורשיה בנזק וצער שלה, ואין זוכה בעלה! ?

אמר תירץ רבה, וכן אמר רב נחמן: זו ששנינו "אין האשה נותן ליורשיה", בגרושה

גירסא נכונה; ולהרא"ה שיטה אחרת בזה, ותתבאר בהערה הבאה.

4. א. תמהו התוספות: וכי משום שאין זוכה הבעל בדמי הולדות תזכה האשה בהם, והרי אין הולדות חפץ ממוני השייך לאיש או לאשה, ואין חיוב לשלמו אם לא שחידשה התורה, והתורה הרי לא חידשה אלא שהבעל זוכה בדמי ולדות, אבל אשה מהיכי תיתי תזכה בדמי ולדות [ראה עוד דבריהם בפנים]! ?

והרשב"א כתב על קושיא זו: "הכי קאמר: כיון דזכי רחמנא דמי ולדות לבעל, נימא כל דאיתיה לבעל נשקול בעל, נתגרשה תשקול איהי, דהא תשלומי ולדות חייב רחמנא; ואהדר ליה רב פפא: דהתורה זכתה לבעל בלבד דמי ולדות, ואם אין בעל יתנו ליורשיו".

והרא"ה [הובא ב"שיטה מקובצת"] כתב: "תפלוג בדמי ולדות: כלומר: כיון דמזכי רחמנא דמי ולדות לבעל, והשתא הוה ליה גרושה, אימא דלא זכינהו רחמנא אלא בעודה נשואה, אבל השתא גרושה לא הוה דידיה כולהו [אין כל דמי הולדות שלון] ומסתייה דפלגי [די לנו שיחלקו ביניהם], דכיון דולדות שייכי בה טפי דהוה בגופה, ראוי שתטול חלק בדמיה".

ועוד כתבו התוספות: "והוא הדין לישראלית נשואה לגר, ומת הגר דפטור, דהא דמי ולדות לבעלה, והא דנקט "שפחה וגיורת", משום דאורחא דמילתא כך, דסתם משוחררת נשואה למשוחרר, וסתם גיורת לגר", וכן כתב רש"י לקמן מט א.

1. כתב רש"י: "ודוקא נשתחררה קודם חבלה, אבל היתה שפחה כשחבל בה, חייב בכל אפילו בדמי ולדות, ויתן לאדוניה, דדמי ולדות שפחה אינם אלא לבעלים שלה, כדאמרינן לקמן וכו'".

2. פירש רש"י: שגירשה אחר החבלה; וראה ב"שיטה מקובצת" בד"ה והר"ש, שביאר מה דחקו לרש"י לפרש כן; וראה עוד בהערה על קושיית הגמרא "גרושה נמי תפלוג בדמי ולדות".

3. כתב הרא"ש ב"שיטה מקובצת", שלשון "תפלוג" כאן, אין הכוונה לחלוקה, שהרי אינה חולקת עם שום אדם, אלא "כלומר: לעתים חלוקות תזכה האשה בדמי ולדות, כגון שאינה יושבת תחתיו". והרשב"א כתב: ויש ספרים דגורסין: "ותשקול האשה דמי ולדות", והיא

והצער לאחר מיתה, ודינו כחוב שהיה לאשה קודם שמתה, וגבו אותה לאחר מיתתה, שנחלקו בו רבה ורב נחמן באיזה אופן הוא "ראוי", ובאיזה אופן הוא "מוחזק"; ואם כן נוקמה, נפרש את הברייתא באופן שהוא "ראוי" ולא "מוחזק", כיצד:

לרבה: כגון שגבו היורשים לאחר מיתת האשה מעות [ולא קרקע] עבור הנזק והצער, ובכי האי גוונא, לרבה — כפי שיתבאר — הרי זה "ראוי" ולא "מוחזק".

ולרב נחמן: כגון שגבו היורשים לאחר מיתת האשה קרקע (7) עבור הנזק והצער, שלשיתנו — כפי שיתבאר — הרי זה "ראוי".

אמר תירץ רב פפא: התורה זכתה דמי ולדות לבעל אפילו בא עליה בזנות, שאינו בעלה. שזכות דמי הולדות אינו תלוי ב"בעל האשה" אלא בבעל האשה. (5)

מאי טעמא?

משום דאמר קרא "כאשר ישית עליו בעל האשה". הרי שהקפידה התורה על הבעל. (6)

ומקשינן על רבה ורב נחמן שתירצו את הקושיא דלעיל: למה אינו נותן נזק וצער לבעלה, שהוא משום שהברייתא עוסקת בגרושה:

מאי קשיא להו?! הרי אם כי החוב של נזק וצער נעשה קודם מיתת האשה, מכל מקום הברייתא הרי עוסקת בכגון ששולם הנזק

ולדות, ולמה נותן ליורשיו?! [וראה לשון הרשב"א שהובא באות א, שכתב בסוף דבריו על תירוצו של רב פפא: "ואם אין בעל יתנו ליורשיו", ומשמע שהרגיש בזה]. וראה מה שכתב בזה הרש"ש בד"ה בגרושה ליישב על פי ביאורו בגמרא שהובא באות ב.

5. כתבו התוספות בשם הירושלמי, שמלשון "בעל האשה" ממעטינן, שאם בא על אמו או על אחותו, שאין קדושין תופסין בהם, אינו זוכה בדמי ולדות כיון שאינו ראוי להיות "בעל"; והרשב"א הוסיף שלפי רבי עקיבא הסובר שאין קדושין תופסין בחייבי לאוין, הוא הדין שאין זוכה מי שבעל חייבי לאוין בדמי ולדות.

6. מדאמר רחמנא "בעל האשה" ולא אמר "בעלה", רא"ה.

7. אם הכוונה דוקא קרקע ולא מעות [וכמו דלרבה הכוונה דוקא מעות], יתבאר בהערה הבאה.

ב. ברש"י פירש, שגירשה אחר החבלה; ולכאורה יש לעיין, הרי "דמי ולדות" ממון הם [ואינם כקנס שהם צריכים העמדה בדין], ואם כן החיוב כבר נעשה בשעת החבלה לחוב ממון למי שזכה בו בשעת החבלה, ואיך ישתנה הדין לאחר שגירשה?!?

וראה מה שכתב בזה הרש"ש בד"ה בגרושה, ודקדק עוד את לשון הגמרא, שהיה לו לומר: "אי הכי תפלוג בדמי ולדות", ומטעם זה פירש שהקושיא לא היתה שתחלוק בדמי ולדות באותן אופן שעוסקת הגמרא, דהיינו שגירשה אחר חבלה, אלא שתחלוק בדמי ולדות דוקא אם גירשה קודם חבלה, ראה שם; ומיהו ב"שיטה מקובצת" בשם הר"ש מבוא לא כן.

ג. הקשה רבי עקיבא איגר ב"גליון הש"ס": הרי קושיא זו שתזכה היא בדמי ולדות, יש להקשות גם אם לא נפרש בגרושה, שהרי איך שנינו: "אין הבעל נותן ליורשיו", והרי כשם שסוברת הגמרא שבגרושה יש לה ליטול דמי ולדות, כך יש לומר באלמנה שתשקול דמי

"אין בכור נוטל פי שנים, בשבח ששבחו נכסים [שהוריש האב; וכגון שהניח להם אביהם דקל שהיו בו פרחים ונעשו תמרים], לאחר מיתת אביהן [קודם שחלקו; ומשום שהוא "ראוי"]; רבי אומר, אומר אני: בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים [מעצמם] לאחר מיתת אביהם", כי לדעתו אין השבח חשוב "ראוי".

ב. עוד גרסינן בבבא בתרא קכד ב: "שלחו מתם [בני מערבא שלחו מארץ ישראל, לאמר]: בכור נוטל פי שנים במלוה [בפרעון חוב שהיה לאביהם על אחרים], אבל לא בריבית [שנתחייב בה הלוה הנכרי לאחר מיתת האב].

ומפרשינן התם, שלא חילקו בני מערבא בין מלוה לריבית אלא לדעת חכמים שאינו נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים מעצמם, ולכן בריבית — שהיא השבח הבא מאליו של החוב — אינו נוטל, אבל במלוה עצמה הוא נוטל, שאין הפרעון כמו שבח של החוב ששבח לאחר מיתה; אבל לדעת רבי ששבח דממילא אינו חשיב ראוי, אפילו בריבית הוא נוטל פי שנים, שהריבית לא גרעה משבח דממילא שהבכור נוטל פי שנים.

אמרי בני הישיבה לתרץ:

דאמר רבה — גבי בכור הנוטל פי שנים בירושת אביו, ואינו נוטל ב"ראוי" כב"מוחזק" — שאם אם היה לאביהם חוב על אחר, ומת:

אם גבו היתומים קרקע בחובת אביהם, יש לו לבכור פי שנים בה, דחשיב כ"מוחזק", היות והקרקע כבר נשתעבדה בחיי האב.

ואם גבו מעות, אין לו פי שנים, שהרי זה "ראוי", ואין בכור נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק; ולשיטתו נפרש כאן ככגון שגבו מעות.

ואילו רב נחמן אמר — גבי בכור — בהיפוך:

גבו היתומים מעות, יש לו לבכור פי שנים, שאין זה "ראוי" משום ש"מעות הלוח אביהם ומעות נטלר";⁽⁸⁾ ואם גבו היתומים קרקע, אין לו פי שנים, שהרי זה "ראוי" ולא "מוחזק", ואף שנשתעבדה הקרקע בחיי אביהם; ולשיטתו נפרש כאן ככגון שגבו קרקע.

א. תניא בברייתא שהובאה בבבא בתרא קכד א:

ונזק שהם "ראוי". והביאו התוספות פירוש נוסף: "לפי שדרך בני אדם לפרוע מעות, חשיב רב נחמן מעות מוחזקים"; ולפי פירוש זה, מה שאמרו לעיל דנוקמא לרב נחמן בגבו קרקע, היינו דוקא בקרקע, [וכמו דלרבה הכוונה דוקא במעות], כי במעות הוא "מוחזק" אפילו בנזק וצער.

8. כן פירש רש"י; ולפי פירוש זה כתבו התוספות, שרק גבי הלואה חשוב פריעת מעות "מוחזק", אבל בעניננו גבי נזק וצער, אין מעלה למעות על קרקע, ושניהם היו "ראוי" לרב נחמן; ומה שאמרו לעיל בגמרא דנוקמא לרב נחמן בגבו קרקע דהוי ראוי, היינו אפילו קרקע המשועבדת הוי "ראוי", וכל שכן מעות של צער

אבל אם אין השור בסקילה, אין הבעלים משלמין שלשים שקלים.

אמר רבה: שור שהמית בן חורין שלא בכוונה, שאינו חייב סקילה, הרי זה פטור מכופר, ומשום שנאמר:

"השור יסקל וגם בעליו יומת. אם כופר יושת עליו", ולמדנו: כל זמן שהשור בסקילה, בעלים משלמין כופר, אין השור בסקילה, אין הבעלים משלמין כופר.⁽¹⁰⁾

איתיביה אביי לרבה — הסובר: אין השור בסקילה, אין הבעלים משלמים כופר — ממשנה במסכת כתובות מא א:

דתנן התם: אם הודה אדם ואמר "המית שורי את פלוני", או שהודה ואמר "המית שורי את שורו של פלוני", הרי זה משלם על פי עצמו, שהודאת בעל דין כמאה עדים דמי.

הני מילי — שאין מלוה חשובה "מוחזק" בכל אופן — לדעת בני מערבא אליבא דרבנן, שהם אומרים בדעתם, שאם כי הבכור אינו נוטל פי שנים בשבח, מכל מקום במלוה הוא נוטל, וזוה נחלקו רבה ורב נחמן מתי מלוה עדיפה משבח, אם בגביית קרקע אם במעות —

כי קאמרי — רבה ורב נחמן — הכא שהמלוה חשובה מוחזקת בכל אופן, כרבי שלפי דעתו אף בשבח ששבחו נכסים מעצמן נוטל הבכור פי שנים, ואם כן כל פרעון מלוה לא גרע משבח דממילא, ואינו חשוב ראוי.

אמר רבי שמעון בן לקיש: שור שהמית את העבד שלא בכוונה, שאינו חייב סקילה,⁽⁹⁾ הרי זה פטור אף משלשים שקלים, ומשום שנאמר "כסף שלשים שקלים יתן לארוניו, והשור יסקל". ולמדנו: כל זמן שהשור בסקילה, הבעלים משלמין שלשים שקלים,

9. משום שנאמר: "השור יסקל וגם בעליו יומת", ודרשינן: "כמיתת בעלים [על רציחתם] כן מיתת השור", וכשם שהבעלים פטורים ממיתה על רציחה שלא במתכוין, אף השור פטור על הריגה ששלא במתכוין.

10. א. בהמשך הסוגיא מתבאר, שרבה מודה לריש לקיש, אבל ריש לקיש לא בהכרח שמודה הוא לרבה.
ב. כתב רש"י: ורבי אליעזר דאמר לעיל מא ב: "אין דיני [דרשתי שדרשתי למעט תם מחצי כופר], אלא במתכוין להרוג [את הבהמה והרג את האדם]", פליג עליה [דרבה], דמדאיצטריך [לרבי אליעזר] קרא למפטריה בתם שלא בכוונה, מכלל דמועד שלא בכוונה, פטור ממיתה וחייב

בכופר; ורבה [שאמר שלא כהתנא רבי אליעזר] אקרא סמיק [מסתמך הוא על הפסוק לחלוק על רבי אליעזר], ומוקי [רבה] למתניתין דלקמן [מד א: "נתכוין להרוג את הבהמה והרג אתה האדם וכו', פטור"] כוותיה, דהאי דקתני מתניתין "פטור", מכופר וסקילה קאמר.

אבל דעת תוספות — לעיל מב ב ד"ה ונימא, וראה שם גם בד"ה מזה, וכן כאן — טעמו של רבי עקיבא שהקשה על רבי אליעזר: "הביאהו לבית דין וישלם לך", ולא קיבל את תשובתו של רבי אליעזר שהפסוק נצרך לשור שהרג שלא בכוונה, הוא משום שהוא סובר כרבה; ולפי זה פירשו כאן, שרבה חלוק על רבי אליעזר משום שהוא סובר כרבי עקיבא.

וראה עוד בדבריהם מה שכתבו לבאר את

ושאין קנס יש חיוב דמים לאדוניו על מיתתו
כשאר נזקים, ואם כן **אימא סיפא**:

אם הודה ואמר "המית שורי את עבדו של
פלוגני", **אינו משלם על פי עצמו**, ומשום
ששלשים של עבד קנס הם, ואין אדם משלם
קנס על פי עצמו.

ואי כדברך, שיש חיוב דמים על מיתת אדם
כשאר נזקים, אם כן אף בעבד **אמאי לא**
ישלם דמים לאדון על פי עצמו, שהרי יש
לחייבו דמים כשאר נזקים שהזיק לממונו
של האדון; אלא ודאי, שאם אין קנס גם
דמים אינו משלם שאין תשלום דמים על
הריגת אדם; ואם כן, אף בכופר, אם לא היה
משלם כופר משום שאין השור בסקילה, אף

ומאי **לאו**, האם אין פירוש המשנה, שאם
הודה ואמר "המית שורי את פלוגני", הרי זה
משלם **כופר**; הרי מוכרח, שאם כי אין השור
בסקילה, שהרי אינו נהרג על פי הודאתו, (11)
מכל מקום הבעלים משלמים כופר, ותיקשי
לרבה! ?

אמר לו רבה לאביי:

לא כאשר פירשת שהוא משלם כופר שהוא
כפרה על פי עצמו, אלא **דמים** של הנהרג
הוא משלם, ולא בתורת "כופר" אלא כשאר
נזקים. (12)

אמר לו אביי: **אי** כדברך, שבמקום שאין
כופר יש חיוב "דמים" על מיתת אדם כשאר
נזקים, אם כן הוא הדין גבי עבד, במקום

דאינו בסקילה, בעי לשלומי ליה פחת דמיו, הכי
נמי משלם דמיו לירשיו, והרשב"א הביא את
דברי רש"י בלשון זו: "ואם תאמר מאי איכא בין
כופר לדמים, פירש רש"י ז"ל, דנפקא מינה
להיכא דלית ליה נכסי, דאי משום תורת דמים
לא מהדר לפיוסיה בזווי כיון דלית ליה, ופטור
אף מדיני שמים, ואי משום תורת כופרא, כפרה
היא וצריך לחזור [לפייסו בזווי], כי היכי דתיהוי
ליה כפרה ולצאת ידי שמים, ומאי "כופר"
ו"דמים" [והרי שניהם דמי הניזק הוא], ב"תורת
דמים" וב"תורת כופר", זהו תורף פירש"י ז"ל".

והתוספות והרשב"א כתבו נפקא מינה: כגון
שמת המזיק, דאין כפרה לאחר מיתה, אבל דמים
משלם; וכן נפקא מינה למחילה, שאת הדמים
יכולים יורשי המת למחול, אבל כופר, אין
במחילתם כלום, שכופרא כפרה הוא; וכן נפקא
מינה למאן דאמר כופר דמי מזיק, דאי משום
דמים לא יהיב ליה אלא דמי ניזק, ופעמים שיהיו
יותר תשלומי דמים מן הכופר, וכגון שהניזק
שוה יותר מן המזיק.

דעת אביי שהקשה על רבה, אף שלכאורה
שיטתו מוכחת מדברי רבי עקיבא; וראה עוד
ברשב"א, וראה עוד ב"אבן האזל" [נזקי ממון ח
יג ד"ה והנראה בזה], שכתב לפרש בדעת רבי
עקיבא, שאם כי אינו סובר כרבה, מכל מקום לא
ניחא לו לפרש כדברי רבי אליעזר, ראה שם.

11. פירש רש"י את הטעם: ואף על גב שאין
השור בסקילה, שהרי הודה, ואמרו: "כמיתת
בעלים כך מיתת השור", ואדם בהודאתו אינו
נהרג; וראה מה שהביאו התוספות מא ב ד"ה על
פי עד, טעם אחר בשם רש"י, וראה שם במהר"ם
שיף שהביא דברי רש"י כאן.

12. כתב רש"י: "לא דמים: הא דקתני משלם,
לאו תורת כופר דניבעי כפרה, דאפילו לא משלם
נמי — כגון אי לית ליה נכסי — לאו בכלל
עונש הוא, דאין כופר בלא סקילה דשור, אבל
היכא דאית ליה נכסי על כרחך משלם דמים,
דלא גרעה מיתה מנזקין, דאילו אזקיה אף על גב

דמים לא היה משלם, ובהכרח שכופר הוא משלם, ואף שאין השור בסקילה.⁽¹³⁾

אמר ליה רבה לאביי: יכולנא לשנויי לך שרישא בדמים היא עוסקת, ואילו סיפא

13. נתבאר על פי רש"י, שכתב: "כלומר: ואי סלקא דעתך יש תורת נזקין להיכא דקטליה, ועל כרחך כי היכי דבן חורין במקום שאין כופר משלם דמיו, עבד נמי במקום שאין קנס משלם דמיו, ואמאי קתני דלא", [ונטה בזה רש"י מפשטות לשון הגמרא, דמשמע באופן אחר].

וראה גם ברשב"א, שכתב: "ואי דמים אמאי לא: לאו למימרא דחייב הוא ליתן דמים, [כלומר: אין כוונתו של אביי לומר, שלדעתו הוא חייב דמים, ולהכריח מזה שהמשנה אינה מדברת על דמים אלא על קנס או כופר, וכאשר כן הוא פשטות כוונת הגמרא], אלא הכי קאמר: [בשלמא לדידי, ניחא, שאינו משלם לא קנס ולא דמים, וכן בכופר, אם לא היה משלם כופר, אף דמים לא היה משלם; אלא] לדידך דאמרת: דיש דמים במקום שאין כופר וקנסא — מדין נזקין, אם כן כשאמר: "המית שורי עבדו של פלוני", אמאי אינו משלם, דמשמע דאינו משלם כלל, לישלם דמים כפי מה שהזיק, כשאר נזקין דעלמא דמשלם על פי עצמו", והיינו כרש"י.

ומבואר מדבריהם, שאביי ורבה חלוקים, אם שייך תשלום דמים במיתת אדם, ועל זה הוא דמקשה אביי; ולכאורה תמוה, שאפילו אם נאמר שבהריגת בן חורין אין שייך תורת נזיקין, [ומשום שחייב חבלה באדם חידוש הוא, ש"אין דמים לבן חורין", ובמיתה לא מצאנו שחייבתו תורה], מכל מקום כשהורג את עבדו של חבירו למה לא ישלם לאדונו דמים כאילו היה הורג את שורו וחמורו, וכעין זה אמרו גבי דמי ולדות [כמו שהביא רש"י לעיל], ששור המפיל ולדות שפחתו של חבירו, אין ספק שהוא משלם לו דמי ולדות, כאילו היה מזיק חמור מעוברת של חבירו, ואם כן הכא מאי שנא !?

ועל פי "חידושי רבי שמואל" [בבא קמא סימן ד אות ג ואות ו] יש לבאר: דהנה, תם שאינו משלם שלשים של עבד ולא חצים, מכל מקום משלם הוא לאדון חצי דמי העבד, כמבואר ברמב"ם סוף פרק י מנזקי ממון, ואם כן לכאורה תיקשי: אף מועד שהוא משלם קנס, שהוא דין תשלום "כופר העבדים" כמבואר ברמב"ם ריש פרק יא מנזקי ממון, מכל מקום ישלם חוץ מתשלום זה גם דמים לאדונו, ובהכרח, שהיות וחדש הכתוב חיוב קנס, הרי זה גופא מפקיעו משאר חיובי ממון, שהרי אפילו עבד שוה מאה מנה אינו משלם אלא שלשים, ואינו יכול לתובעו כל שוויו מתורת דמים, והיינו משום דכיון דחייבתו תורה בקנס, הוי זה חיובו, ופקע ממנו שאר חיובי ממון.

ולפי זה יש לפרש שבזה נחלקו אביי ורבה, דרבה סבירא ליה, שהיות וכשאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר ולא קנס, אם כן חזר החיוב הממוני למקומו, ומשלם דמים; ואילו אביי סבר, שהיות ומצד עצם המעשה הרי יש לחייבו כופר או קנס, אלא שאין עדים ואי אפשר לחייב את השור בסקילה ואת הבעלים בכופר ובקנס, אם כן לענין מה שפטרנו התורה משאר חיוב ממון, הפטור במקומו עומד.

ומדברי ה"ברכת שמואל" משם הגר"ח [יובא בהמשך הסוגיא בהערות], יש ללמוד, שאפילו לפי רבה אין עליו חיוב דמים כשאר נזיקין, אלא חיוב דמים שדנו בו אביי ורבה הוא חיוב דמים אחר מתורת כופר וקנס; ואם כי הסוגיא בהמשך מתפרשת על פי דבריו ביתר ניחותא, וכפי שיתבאר, הנה ברש"י [וכן ברשב"א] משמע בפשוטו שהחיוב הוא כשאר נזיקין דעלמא, ולא חיוב דמים מחודש, וראה

עדים ואמרו שהרג שור זה את הנפש] וחייב הוא סקילה, ומיהו לא ידעי העדים אי תם הוה ופטור מכופר, אי מועד הוה וחייב אף כופר, ואמר מריה דמועד הוא [והודה בעליו שמועד הוא] —

ובאופן זה משלם הוא כופר על פי עצמו, כי השור הוא בסקילה על פי העדים, שבין תם ובין מועד נסקל, ואין אנו צריכים להודאתו אלא לענין כופר, והרי כופר אינו קנס שלא ישלם על פי הודאתו —

ולכן היבא דליכא עדים לחייבו סקילה ואי אפשר לחייבו בכופר, הרי הוא משלם דמים על פי עצמו.

אבל גבי עבד, שאינו משלם קנס על פי עצמו, והיכי דמי, כלומר, באיזה אופן משכחת לה שאינו משלם קנס על פי עצמו, ולא יהיה בזה חסרון ש"אם אין השור בסקילה, אין הבעלים משלמים דמי עבד", דאי אתו עדים ואסחידו ביה דקטל ונתחייב סקילה, ומיהו לא ידעי אי תם הוה ופטור מדמי עבד, אי מועד הוה וחייב אף בדמי עבד, ואמר מריה "מועד הוא", דלא משתלם קנס על פי עצמו, שהרי שלשים של עבד קנס הם, שאינו משתלם על פי עצמו —

בקנס היא עוסקת, אבל דמים באמת מחייב. (14)

ומיהו, שינוייה דחיקא, לא משנינא לך [איני רוצה להשיבך תשובות דחוקות], ולכן אימא לך:

אידי ואידי [הן הרישא והן הסיפא] עוסקות בחיוב דמים כשאר נזקים; ודקשיא לך: מאי שנא שבהריגת בן חורין על פי עצמו שאינו חייב כופר משום דאין השור בסקילה, מכל מקום הוא משלם דמים; ואילו בהריגת עבד על פי עצמו שאינו משלם קנס משום שאין השור בסקילה [ומשום שהודה בקנס], אין הוא חייב דמים; תשובתך:

מיהו, מכל מקום יש חילוק בין דמים של בן חורין שהוא משלם על פי עצמו, כמבואר ברישא, לבין דמים של עבד שאינו משלם על פי עצמו, כמבואר בסיפא. וטעם החילוק הוא:

בן חורין, דמשלם אף כופר על פי עצמו, והיכי דמי שישלם כופר על פי עצמו, אף על פי שאין השור בסקילה על פי עצמו, ואין הבעלים משלמים כופר:

דאי אתו פהדי ואסחידו ביה דקטל [אם באו

בזה בהערה 1 בעמוד ב.

וב"שיטה מקובצת" ד"ה אי דמים — בשם הר"ש ז"ל — דחה פירוש רש"י, מכח המשך הגמרא, [ויתבאר שם בהערות], ולדבריו פירוש הסוגיא היא כפשוטה, והכי קאמר אביי: אם כדברך שהמשנה עוסקת בחיוב דמים, אם כן משמע שבעבד אפילו דמים אינו משלם, וזה פשיטא ליה לאביי שאין לפוטרו מחיוב דמים, כשאינו מתחייב קנס בפועל.

14. תמהו התוספות: מה תירוץ הוא זה?!

ופירושו, שיש מקום לפרש את המשנה כך: אם אמר המית שורי את פלוני, הרי זה משלם תשלומין שחייבו הכתוב כגון כופר על פי עצמו, ומשלמו בתורת דמים [היינו כמאן דאמר "דמי נזק"]; אבל עבדו של פלוני, תשלומין שחייבו הכתוב דהיינו שלשים של עבד לעולם לא ישלם על פי עצמו, שהרי בתורת דמים משלם הוא כפי שויו של העבד, ולא תשלום קצוב.